

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. – Bakı : Qanun, 2010. – 45 s.
2. Алиев Р. Роль Судебно-правового Совета Азербайджанской Республики как органа самоуправления судебной власти в повышении эффективности юстиции / Р. Алиев // Правовой статус Высшей квалификационной комиссии судей Украины: пути усовершенствования квалификационных и дисциплинарных институций в свете конституционной реформы : материалы III ежегодной научно-практической конференции (28–29 октября 2013 г., г. Киев). – С. 136–139.
3. Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında: Azərbaycan Respublikasının Qanunu – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.jlc.gov.az>.
4. Об Избирательном комитете судей : Положение Судебно-правового Совета [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.jlc.gov.az.
5. Məhkəmələr və hakimlər haqqında: Azərbaycan Respublikasının Qanunu – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.e-qanun.az/files/framework/data/3/c_f_3933.htm.

УДК 342.3

**ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ЗАКОНОДАВЧІЙ СФЕРІ
ЗА МОНАРХІЧНОЇ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ**

**POWERS OF PUBLIC AUTHORITIES IN THE LEGISLATIVE SPHERE
AT THE MONARCHICAL FORM OF GOVERNMENT**

Серьогіна С.Г.,

*доктор юридичних наук, доцент,
директор Науково-дослідного інституту
державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України*

Проаналізовано особливості розподілу повноважень у законодавчій сфері за різних моделей монархічної форми правління з точки зору єдності (унітаризму) чи диверсифікації (плюралізму) законодавчої влади. Обґрунтовано тезу про те, що в одних країнах монарх виступає єдиним носієм законодавчої влади, здійснюючи її за допомогою сформованого ним дорадчого органу, у других реалізація повноважень законодавчого характеру здійснюється монархом спільно з вищим представницьким органом, а в третій участь глави держави в законодавчій галузі обмежується завершальним етапом законодавчого процесу. Зроблено висновок, що за монархічної форми правління легіслатура може бути унітарною або плюралістичною. При цьому унітарна легіслатура притаманна абсолютним монархіям, а плюралістична – конституційним. Плюралістична легіслатура в дуалістичних монархіях є реальною, тоді як у парламентарних – фіктивною.

Ключові слова: форма правління, поділ влади, вищі органи державної влади, законодавча влада, унітарна легіслатура.

Проанализированы особенности распределения полномочий в законодательной сфере при различных моделях монархической формы правления с точки зрения единства (унитаризма) или диверсификации (плюрализма) законодательной власти. Обоснован тезис о том, что в одних странах монарх выступает единственным носителем законодательной власти, осуществляя ее при помощи сформированного им совещательного органа, в других реалізація полномочий законодательного характера осуществляется монархом совместно с высшим представительным органом, а в третьих участие главы государства ограничивается завершающим этапом законодательного процесса. Сделан вывод, что при монархической форме правления легіслатура может быть унитарной или плюралистичной. При этом унитарная легіслатура присуща абсолютным монархиям, а плюралистичная – конституционным. Плюралистическая легіслатура в дуалистических монархиях является реальной, тогда как в парламентарных – фиктивной.

Ключевые слова: форма правления, разделение властей, высшие органы государственной власти, законодательная власть, унитарная легіслатура.

The separation of powers in the legislative field for different models of monarchic form of government in terms of unitarian or pluralistic legislature is analyzed. Justified by the idea that in some countries the monarch is the sole bearer of the legislature, carrying it with them formed a consultative body, in other implementations legislative powers carried out in conjunction with the monarch supreme representative body, and in the third part the head of state is limited to the final stage of the legislative process. Drawn attention to the fact that the diversification of the executive in a parliamentary monarchy is nothing but a legal fiction; In fact, the executive power is concentrated in the hands of the government. It is concluded that the legislature monarchic form of government may be unitary or pluralistic. In this unitary legislature inherent absolute monarchy, and pluralistic – constitutional. Pluralist legislature in the dual monarchy is real, whereas in parliamentary – fictitious.

Key words: form of government, separation of powers, supreme organs of state power, executive power, unitary legislature.

Постановка проблеми. Законодавча влада займає особливе місце в державному механізмі, адже вона надає форму і силу закону найважливішим політичним рішенням, відіграє значну роль у легітимації форми держави. На думку автора концепції поділу влади Дж. Локка, вона навіть може вважатися верховною владою в державі, «адже те, що може створювати закони для інших, має бути вище них, а оскільки законодавча влада є законодавчою владою в суспільстві лише тому, що вона наділена правом створювати закони для кожного члена суспільства, оскільки законодавча влада має бути верховною, всі інші влади в особі будь-яких членів чи частин суспільства впливають з неї і підкоряються їй» [1, с. 75].

Проте законодавча сфера є значно ширшою від здійснення законодавчої влади і включає в себе, крім власне прийняття актів вищої юридичної сили, ще цілу низку інших повноважень, зокрема право законодавчої ініціативи, надання висновків щодо запропонованих законопроектів, право вето, повноваження щодо промульгації прийнятих законів тощо. Тому для загальної характеристики інституційно-функціональної організації державної влади та виокремлення окремих моделей монархічної та республіканської форм правління суттєве значення має не тільки визначення суб'єктів (носіїв) законодавчої влади, але й співвідношення повноважень тих чи інших органів державної влади в законодавчій сфері. Ці юридичні параметри дають можливість зробити висновок про домінування, автономність чи залежність тих чи інших органів у державному механізмі, виокремити ті риси, котрі є важливими як функціонування законодавчої гілки влади, так і для державного апарату в цілому.

На жаль, наявні наукові дослідження в цій сфері здебільшого обмежуються системно-структурними аспектами організації законодавчої влади та характеристикою правового статусу органів законодавчої влади в тих чи інших державах, тоді як особливості розподілу повноважень у законодавчій сфері за різних форм правління залишаються значною мірою поза межами уваги науковців. Означені фактори зумовлюють актуальність теми статті, її теоретичну і практичну значущість.

З огляду на розмаїття конкретно-історичних моделей розподілу повноважень органів державної влади в законодавчій сфері, охарактеризувати їх у межах однієї статті практично неможливо. Тому метою роботи є виокремлення основних підходів до розподілу повноважень органів державної влади в законодавчій сфері шляхом аналізу юридичної конфігурації державного апарату виключно в країнах із монархічною формою правління.

Виклад основного матеріалу. Приступаючи до предмету нашого дослідження, варто відзначити, що за будь-якої моделі монархічної форми правління першочергового значення набуває характеристика того, якою мірою долучені до законодавчої сфери монарх і уряд. Практично всі монархічні конституції незалежно від різновиду цієї форми правління (абсолютна, дуалістична, парламентарна) передбачають повноваження монарха в законодавчому процесі,

однак ступінь його участі в здійсненні законодавчої діяльності може бути різною. Визначення основного суб'єкта законодавчої діяльності, обсягу і характеру повноважень у цій галузі, а також можливості їх практичної реалізації дозволяє встановити дійсну роль владних інституцій у цій сфері.

В абсолютних монархіях (Оман, Саудівська Аравія, Бруней) принцип поділу влади не визнається, тому й термін «законодавча влада» не вживається. Натомість використовується термін «регламентарна влада» як право монарха здійснювати нормативне регулювання найвищого рівня (ст. 44 Основного нізamu Саудівської Аравії). або «право приймати закони» (ст. 42 Білої книги Оману). Законодавча влада в цих країнах беззастережно належить монархові, який фактично є єдиним органом законодавчої влади, або унітарною легіслатурою.

Найбільш яскраво це простежується на прикладі Конституції Брунею, яка в ч. 2 ст. 84 проголошує: «Ніщо в цій Конституції не може применшувати прерогативи і повноваження Його Величності Султана, з метою уникнення сумнівів проголошується, що Його Величність Султан не може втратити права на законотворчість і Його Величність може приймати будь-які норми, які вважатиме доцільними» [2]. Законопроект, прийнятий Законодавчою радою, стає законом тільки після висловлення згоди з боку Султана, який підписує законопроект і прикладає до нього Державну печатку на знак своєї згоди. Якщо ж Султан вніс зміни до законопроекту після його проходження в Законодавчій раді, законопроект до Законодавчої ради вже не повертається. Таким чином, Законодавча рада виступає виключно в якості допоміжного, законорадчого, законопроектного органу при султані, не маючи жодної самостійності в питаннях прийняття закону.

В Омані законодавча влада теж майже повністю зосереджена в руках монарха, адже відповідно до ст. 42 Основного Закону Оману саме султан приймає та затверджує закони. При цьому реалізація законодавчої функції здійснюється за допомогою утвореного декретом монарха спеціального дорадчого органу. Згідно з королівським декретом від 16.12.1997 № 86/97 «Про формування Ради Оману» Рада Оману – специфічний прообраз двопалатного парламенту при главі держави, складається із Маджліс аш-Шури (формується шляхом виборів) й Державної ради (Маджліс ад-дауля) (члени якої призначаються султаном). До повноважень Державної ради й Маджліс аш-Шури згідно з королівським декретом 74/2003 належить розгляд законопроектів до моменту їх оприлюднення крім тих, що мають значний суспільний інтерес і безпосередньо розглядаються монархом. Результати розгляду законопроектів у Маджліс аш-Шури, а також її пропозиції направляються в Державну Раду, яка готує спільну позицію щодо законопроекту, подаючи відповідні поправки та рекомендації монархові й Раді Міністрів. В обов'язковому порядку Маджліс аш-Шура розглядає підготовлені міністерствами законопроекти економічного і соціального характеру та має право пропонувати поправ-

ки до них. Крім того, Маджліс має право виступати з ініціативою внесення поправок до чинних законодавчих актів [3].

Однак, незважаючи на певну участь Ради Оману в здійсненні законодавчої функції, її ініціативи мають виключно рекомендаційний характер, а з компетенції виключені питання політичного значення. Питання зовнішньої політики, оборонних пріоритетів, нафтової галузі є прерогативами монарха і не можуть бути предметом розгляду Ради Оману. Зазначені обмеження суттєво лімітують суспільне значення цього органу як «предпарламенту» з оманською специфікою. При такому статусі й обмеженості повноважень не може йтися про незалежність цієї структури від монарха й органів виконавчої влади, оскільки поки що його головне завдання полягає у формулюванні й представленні інтересів провінцій і громад перед урядом [4, с. 62].

Законодавча влада в Саудівській Аравії також належить монарху, який згідно зі ст. 44 і 55 Конституції не тільки зосереджує у своїх руках регламентарну владу, а й визначає законодавчу політику відповідно до положень ісламу [5]. До повноважень утворюваної монархом Ради Шури, яка за статусом є дорадчим органом з питань законодавства, належить розгляд законопроектів і подання відповідних висновків та пропозицій голові Раді Міністрів. Якщо висновки Консультативної Ради і Ради Міністрів співпадають, законодавчий акт приймається монархом шляхом видання відповідного декрету. Якщо є певні розбіжності, остаточне рішення приймає король після їх розгляду. Згідно зі ст. 23 королівського Декрету А/92 від 05.03.1992 Члени Ради Шури (не менше 10) мають право законодавчої ініціативи шляхом підготовки нового законопроекту, змін чи доповнень до діючих законів. Голова Ради Шури передає такі пропозиції монархові, який і вирішує долю проекту [5]. Однак, беручи до уваги характер формування цього органу й значу обмеженість сфери його повноважень, він відіграє другорядну роль у державному механізмі.

Як зазначають дослідники, за роки свого існування Рада Шури не тільки залишилася суто дорадчим органом монарха, але й у повному обсязі зберегла свій статус протопарламенту. Це обумовлено й тим, що Основний закон правління проголошує Раду Шури органом, що не здійснює законотворчість, а лише трактує справжній і посланий Богом «Закон-шаріат» [6]. Таким чином, хоч Рада Шури й бере участь у здійсненні законодавчої діяльності, однак доволі низький ступінь її впливу на законодавчий процес та залежність від монарха не дозволяють віднести цей орган до законодавчої гілки влади.

Слід відзначити, що модель організації законодавчої влади та розподілу повноважень у законодавчій сфері, зафіксована в конституційних актах Брунею, Оману і Саудівської Аравії, на сьогодні є, скоріше, винятком із загального правила. Натомість більш поширеною серед сучасних монархій є так звана «плюралістична легіслатура», за якої законодавча влада, принаймні формально, розподілена між кількома органами державної влади. Так, згідно з

положеннями конституцій Бахрейну, Бельгії, Великобританії, Данії, Йорданії, Кувейту, Ліхтенштейну, Монако, Нідерландів, Свазіленду монарх здійснює законодавчу владу спільно з парламентом. Проте конкретна модель інституційно-функціональної організації законодавчої влади серед названих країн суттєво різняться: серед них можна вирізнити країни, в яких монарх дійсно має значний вплив на процес законотворення, та країни, в яких повноваження монарха в законодавчій сфері мають суто формальний характер.

До першої групи можна віднести дуалістичні монархії, які характеризуються розподілом влади монарха з парламентом.

Так, відповідно до конституційних норм законодавча влада в Бахрейнї належить королю й двопалатним Національним Зборам. Парламент Бахрейну пройшов доволі тривалий шлях свого становлення і розвитку. Він був створений у 1973 р. згідно з положеннями Конституції, затвердженої після отримання країною незалежності від Великобританії. Однак діяльність представницького органу була нетривалою: через два роки він був розпущений декретом еміра Іса Бен Сальман Аль Халіфа, який призупинив дію Основного Закону і взяв у свої руки всю повноту законодавчої влади. Діяльність парламенту була поновлена тільки після смерті еміра й приходу до влади його сина, який розпочав конституційні реформи. У зв'язку із необхідністю створення нової конституції, шейх Хамад ініціював референдум щодо прийняття Хартії національної єдності, після схвалення якої у лютому 2002 р. підписав закон, якими затвердив поправки до Основного закону. Одночасно були призначені вибори до парламенту, які відбулися в жовтні 2002 р. У листопаді 2002 р. король призначив членів верхньої палати, а на початку грудня парламент зібрався на свою першу сесію. Як зазначають дослідники, тим самим Бахрейн було перетворено на конституційну монархію [7].

Аналіз конституційних положень свідчить, що в законодавчій сфері за монархом закріплено право законодавчої ініціативи, право вето, право ратифікації законів та їх опублікування [8]. Порівняно з компетенцією монархів Омана та Саудівської Аравії, повноваження короля Бахрейну обмежуються повноваженнями Національних Зборів, без згоди яких жоден закон не може бути оприлюднений (ст. 70 Конституції). Крім того, згідно зі ст. 92 Основного Закону кожен член Національних Зборів має право законодавчої ініціативи. Особливо важливе значення має закріплене Основним законом право ініціювати поправки до Конституції, яке поряд із монархом, мають не менше 15 членів верхньої чи нижньої палати (ст. 92).

Порядок розгляду законопроектів визначений ст. 81–87. Законопроекти подаються Прем'єр-міністром у Палату представників, яка може їх схвалити, виправити чи відхилити. Після цього законопроект направляється в Консультативну Раду, яка також має право схвалення, відхилення чи внесення будь-яких поправок. У разі відхилення законопроекту чи поправок до нього Консультативною радою,

документ повертається в Палату представників для повторного розгляду. При цьому Палата Представників може відхилити будь-яку поправку до законопроекту, внесена Консультативною Радою, відстоюючи своє попереднє рішення. У цьому разі законопроект повертається до Консультативної ради для повторного розгляду, яка може погодитися з рішенням Палати представників чи підтвердити своє попереднє рішення. У разі повторного неприйняття палатами консолідованого рішення щодо законопроекту, вони збираються на спільну сесію для обговорення спірних положень. Прийняття закону здійснюється більшістю голосів членів обох палат. Законопроект, який не набрав необхідної кількості голосів, повторно розглядатися Національними Зборами під час терміну їх повноважень не може.

Якщо законопроект приймається нижньою й верхньою палатами, Прем'єр-міністр представляє його на розгляд монарха, який має право вето, тобто може повернути акт для повторного розгляду палатами протягом 6 місяців з моменту його прийняття. У разі прийняття такого проекту більше ніж двома третинами голосів членів обох палат, король повинен протягом 1 місяця його ратифікувати й оприлюднити.

Повноваження на видання главою держави власних законодавчих актів передбачено ст. 38 і 87 Конституції. Зокрема, у невідкладній ситуації монарх у період між сесіями може видавати декрети, що мають силу закону, які не порушують Конституцію. Такі акти протягом місяця передаються для їх підтвердження в Національні Збори. Якщо схвалення не буде отримано, зазначені акти втрачають свою силу.

Ще один випадок закріплений у ст. 87 Основного закону Бахрейну – внесений урядом законопроект із економічних чи фінансових питань, який вимагає невідкладного розгляду, має бути розглянутий у 15-денний строк у Палаті Представників, а потім – у Консультативній Раді. У разі недосягнення палатами згоди щодо проекту, він у 15-денний строк розглядається на спільному засіданні палат. Якщо ж палати не приймуть узгодженого рішення, монарх має право прийняти законопроект в якості декрету, що має силу закону.

Конституція Катару, яка після прийняття на референдумі 29 квітня 2003 р. була затверджена декретом еміра Хамада бен Халіфа аль-Тані 8 червня 2004 р. і набрала чинності 9 червня 2005 р., вперше в історії країни проголосила, що законодавчу владу здійснює Рада Шури, яка прийшла на зміну традиційному консультативному органу при монархові [9]. Право законодавчої ініціативи відповідно до Конституції має кожен член Ради Шури, яке він може реалізувати шляхом внесення відповідної пропозиції через комітет у Раду. У разі прийняття законодавчої пропозиції вона передається на розгляд уряду у формі законопроекту, який після обговорення останнього знову повертається на розгляд Ради Шури. Крім цього, до повноважень Ради Шури віднесено схвалення Державного бюджету.

До повноважень монарха віднесено схвалення і промульгація законів. Згідно з ч. 2 ст. 67 жоден закон не

може бути виданий без затвердження еміром. Декрети монарха, що мають силу закону, можуть бути видані в невідкладних випадках під час міжсесійного періоду і передаються на розгляд Ради Шури на її першому засіданні. Рада Шури протягом 40-денного строку має право відхилити такі акти чи запропонувати внести відповідні поправки. Зазначені декрети втрачають силу в разі їх відхилення законодавчим органом чи після закінчення строку для внесення до них поправок.

За еміром закріплено право відкладального вето, яке може бути подолано двома третинами голосів членів Ради Шури. Однак, навіть якщо вето подолано, емір може зупинити дію закону протягом необхідного строку, якщо це потрібно в інтересах країни (ч. 3 ст. 106 Конституції) [10].

Звісно, така модель розподілу повноважень є кроком на шляху до демократизації управління в країні, однак до сьогодні вибори в парламент Катару так і не відбулися, тому положення Основного закону щодо його функціонування не реалізовані [11].

Відповідно до Конституції Кувейту 1962 р. законодавча влада належить емірові й однопалатним Національним Зборам («Маджлис аль-умма»). Законодавчі повноваження розподілені наступним чином. Емір має право законодавчої ініціативи, санкціонування й опублікування законів. Право законодавчої ініціативи закріплене й за парламентом Кувейту.

Законодавче вето монарха може бути подолано більш ніж двома третинами голосів членів Національних Зборів, після чого він повинен здійснити його промульгацію в 30-денний строк. Ст. 66 Конституції надає додаткове право законодавчому органу щодо подолання вето більшістю голосів, оскільки згідно з її нормами, якщо Національні Збори на наступній сесії підтримують ветований еміром законопроект, він повинен бути санкціонований останнім і проголошений в якості закону.

Передбачено й право монарха на прийняття власних актів законодавчого характеру в міжсесійний період чи під час розпуску парламенту, якщо вони не суперечать Конституції й нормам Закону про Державний бюджет. Такі акти в 15-денний строк після прийняття повинні бути передані парламенту, а в разі його розпуску – на першому його засіданні. У разі незатвердження їх Національними Зборами або прийняття відповідного закону з цих питань зазначені акти втрачають силу [12].

Парламент Кувейту має право законодавчої ініціативи, обговорення й прийняття законів. Ст. 79 Конституції говорить, що жоден закон не може бути виданий без затвердження Національними Зборами й схвалення еміром. Аналізуючи значення законодавчого органу Кувейту в державному механізмі країни, дослідники відзначають, що порівняно з іншими парламентарними структурами монархій Арабського Сходу, Національні Збори є реальною політичною силою, що в змозі впливати на політичний курс країни й висуває для обговорення найважливіші питання суспільного значення [13, с. 122].

Повноваження в законодавчій сфері в Марокко розподілені між королем і двопалатним парламен-

том, який був сформований у 1997 р. після внесення поправок до Конституції 1972 р. Право законодавчої ініціативи згідно з ст. 52 мають члени парламенту й Прем'єр-міністр. Король здійснює ратифікацію законів у 30-денний строк з моменту їх прийняття. Він може вимагати від Палати Представників провести нове обговорення законопроекту чи законодавчої пропозиції, яке оформлюється у формі послання монарха. Така вимога монарха не може бути відхилена. Після нового читання король має право винести будь-який законопроект на референдум, крім випадків його прийняття чи відхилення більше ніж двома третинами голосів членів обох палат. Результати такого референдуму є обов'язковими для виконання.

У державі Тонга, яка є єдиною країною з монархічною формою правління в Океанії, за Конституцією 1875 р. законодавча влада належить королю і Законодавчій Асамблеї. Відповідно до ст. 56 Конституції закони приймаються більшістю голосів членів законодавчого органу, після чого передаються королю для санкціонування і підписання. У разі отримання санкції короля закон направляється для опублікування. Вето монарха Тонга має абсолютний характер, оскільки акти вищого представницького органу стають законами тільки після їх підписання королем, а в разі їх ветовання, не можуть бути розглянуті Законодавчою Асамблеєю раніше, ніж на наступній сесії. Король і Таємна рада в період між сесіями Законодавчої Асамблеї мають право видавати постанови законодавчого характеру, які потім розглядаються парламентом і скасовуються чи приймаються у вигляді закону (ч.1 ст. 50) [14].

У Свaziленді, монархічній країні південно-східної Африки, державна влада частково зберігає риси матриархату, оскільки за Конституцією на чолі держави знаходиться король (нгвеньяма), який за традицією є верховним вождем нації, і королева-мати (ндловуказі), котра вважається духовним лідером. Державний механізм цієї країни є надзвичайно унікальним, оскільки відзначається поєднанням традиційно-племінних інститутів з органами сучасної парламентської демократії.

Законодавча влада належить королю і двопалатному парламенту, представленому Сенатом і Законодавчими Зборами. Парламент фактично не має реальної влади, адже за ним закріплено лише повноваження щодо обговорення законопроектів, внесених Кабінетом міністрів. Монарх Свaziленду здійснює підписання законів і дає згоду на їх прийняття. За Конституцією король має право абсолютного вето на законопроекти, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 108 законопроект не може вважатися законом, якщо Король не дав своєї згоди і не здійснив його підписання [15]. Рішення з певних питань приймаються монархом після їх обговорення у двох традиційних інституціях – Лібандлі (Національній раді), до якої входять представники придворної знаті, вожді, старійшини, і Лікоко (члени королівської сім'ї). При цьому відповідно до ст. Конституції парламентом не можуть розглядатися законопроекти, які б змінювали статус, повноваження, привілеї, назву чи визнання короля,

королеви-матері, старшого принца, інших керівників чи традиційних влад, Swazi-законів чи традицій.

Конституція Люксембургу не містить формулювання щодо належності законодавчої влади і закріплює за парламентом – Палатою депутатів статус вищого представницького органу держави. Однак аналіз конституційних норм свідчить, що фактично законодавча влада здійснюється парламентом і монархом, причому з формальним домінуванням останнього в законодавчій сфері. Адже згідно зі ст. 77 право законодавчої ініціативи має лише Великий герцог. Палата депутатів має право тільки запропонувати йому законопроекти, які він потім може представити для її схвалення. До повноважень монарха належить право затвердження й обнародування законів. Ст. 34 Конституції передбачає й право абсолютного вето Великого герцога, оскільки після отримання від парламенту законопроекту, він повідомляє його про своє рішення протягом 3 місяців після голосування [16]. Таким чином, за Конституцією парламент здійснює лише обговорення і схвалення законопроектів.

Певну роль у здійсненні законодавчої функції відіграє Державна рада – консультативний орган, утворюваний монархом, до складу якого входять чиновники високого рангу, посадові особи суду й прокуратури. Кожен законопроект, перш ніж він буде спрямований у Палату депутатів, проходить попереднє обговорення в Державній раді, яка висловлює свою думку і передає проект Великому герцогу для направлення його в парламент. Як зазначається в літературі, хоч парламент Люксембургу є однопалатним, фактично Державна рада відіграє роль верхньої палати, адже її висновок по кожному законопроекту носить експертний характер і має важливе значення [17].

Провідна участь монарха в здійсненні законодавчої влади закріплена й Конституцією Ліхтенштейну. Відповідно до ст. 64 він поряд із парламентом має право законодавчої ініціативи. Князь здійснює санкціонування законів і має право абсолютного вето (ст. 65), бо якщо протягом 6 місяців він не здійснює санкціонування закону, прийнятого Ландтагом, він вважається відхиленим [18]. Така норма була внесена в Конституцію цієї країни після конституційного референдуму 2003 р. і викликала широку дискусію в Європарламенті щодо реставрації в Ліхтенштейні абсолютної монархії, особливо після доволі критичного висновку Венеціанської комісії.

Спільне здійснення законодавчої влади монархом і парламентом закріплено в ст. 4 Конституції Монако. Законодавча ініціатива належить тільки Князю, він здійснює санкціонування законів і шляхом формулювання надає їм обов'язкової сили. Формулювання ст. 66 Конституції Монако (ст. 66) про те, що тільки після санкціонування Князем закони набувають обов'язкової сили, дає підстави для висновку щодо існування в монарха права абсолютного вето.

Наведені вище приклади переконливо доводять, що в дуалістичних монархіях має місце реальний плюралізм легіслатури: законодавча влада розподілена між главою держави і парламентом, кожен з яких має суттєвий вплив на законодавчий процес.

При цьому конкуренція між обома частинами легіслатури унеможливується шляхом чіткого розподілу повноважень у законодавчій сфері й уникнення дублювання між ними.

У парламентарних монархіях Бельгії, Великобританії і Данії теж конституційно декларується, що монарх здійснює законодавчу владу спільно з парламентом. Він затверджує і обнародує закони, має право вето, а в Данії має право законодавчої ініціативи. Однак, не зважаючи на те, що право вето є доволі вагомим засобом впливу на парламент, у зазначених країнах воно має формальний характер. Так, у Данії передбачено абсолютне вето короля, яке ним не застосовувалося з 1865 р. [19, с. 297]. Право королівського вето у Великобританії формально має абсолютний характер, однак з 1707 р. не використовується [20, с. 54]. У Бельгії абсолютне вето короля на закони, прийняті парламентом, застосовувалося лише 2 рази – у 1842 р. і 1884 р. [21, с. 105]. Право абсолютного вето короля Нідерландів на законопроекти, прийняті палатами парламенту, на практиці ніколи не застосовується [21, с. 474]. Таким чином, зазначене повноваження монарха стає латентним і політично номінальним.

Серед країн, в яких конституційно визначено, що законодавча влада належить парламенту, а участь монарха в законодавчому процесі обмежується повноваженнями на його завершальному етапі, можна зазначити Лесото, Іспанію, Японію.

У ст. 70 Основного закону (1993 р.) Лесото встановлюється, що законодавча влада належить двопалатному парламенту, який складається з Національної асамблеї і Сенату. До повноважень парламенту належить прийняття й розгляд законопроектів, реалізація права законодавчої ініціативи. Структурований за принципами британської Вестмінстерської системи, законодавчий орган Лесото функціонує в такий спосіб, що нижня палата є ключовою законодавчою структурою, тоді як верхня відіграє охоронну роль, забезпечуючи детальну перевірку розроблених і схвалених нижньою палатою законопроектів. За Конституцією монарх не має законодавчої влади, а до його повноважень законодавчого характеру належить схвалення законів [22].

Монарх здійснює свої повноваження за порадою Прем'єр-міністра чи Державної ради, яка формується із Прем'єр-міністра, спікера Національної асамблеї, двох суддів Високого чи Апеляційного суду, призначених королем за порадою Голови суду, Генерального прокурора, міністра оборони, одного з традиційних вождів, двох членів нижньої палати, призначених спікером із числа опозиції, не більше трьох експертів, спеціалістів, призначених королем за порадою Прем'єр-міністра. Зважаючи на провідну роль парламенту і уряду в державному механізмі Лесото, монарх практично не має впливу на законодавчий процес, зосереджуючи свою увагу на об'єднанні нації та стратегічних проблемах політики [23].

Король Іспанії не має права законодавчої ініціативи, не має права вето, оскільки це прерогатива парламенту, однак він підписує і обнародує закони.

Як було зазначено, ст. 41 Конституції Японії визначила Парламент в якості вищого органу держав-

ної влади і єдиного законодавчого органу [24, с. 295]; ця норма дозволяє зробити висновок про положення законодавчого органу в конституційному механізмі країни. Після того, як у 1947 р. форма правління була змінена на парламентську монархію, імператор втратив владні повноваження і залишився лише як символ держави і єдності народу, а парламент став вищим і єдиним законодавчим органом державної влади. Участь імператора Японії у законодавчому процесі обмежується здійсненням ним за порадою уряду промудрації законів.

У деяких країнах повноваження монарха у сфері законодавчої діяльності взагалі відсутні. Зокрема, у Швеції вся повнота законодавчої влади належить парламенту, монарх не має ні права законодавчої ініціативи, ні права вето, ні права промудрації законодавчих актів.

Загалом можна стверджувати, що в парламентарних монархіях плюралістична легіслатура має суто формальний характер, тоді як насправді вся повнота законодавчої влади зосереджена в руках парламенту. При цьому переважна маса законодавчих ініціатив походить від уряду, а роль монарха є суто номінальною або взагалі знівельованою.

Проведене дослідження дає змогу зробити такі **ВИСНОВКИ**:

1. Дослідження тексту монархічних конституцій показує, що в деяких країнах монарх виступає єдиним носієм законодавчої влади, здійснюючи її за допомогою сформованого ним дорадчого органу, в інших – реалізація повноважень законодавчого характеру здійснюється монархом спільно з вищим представницьким органом. Існує й третя модель участі глави держави в законодавчій галузі – виключно на завершальному етапі законодавчого процесу.

2. Модель домінування глави держави в законодавчій сфері притаманна абсолютним монархіям (Бруней, Оман, Саудівська Аравія), тоді як у парламентарних монархіях (Великобританія, Іспанія, Швеція, Японія) має місце домінування з боку парламенту. У дуалістичних монархіях (Катар, Кувейт, Ліхтенштейн, Свазіленд) повноваження в законодавчій сфері пропорційно розподілені між главою держави і парламентом.

3. Аналіз повноважень органів державної влади в законодавчій сфері дає підстави стверджувати про те, що за монархічної форми правління легіслатура може бути унітарною або плюралістичною. При цьому унітарна легіслатура притаманна абсолютним монархіям, а плюралістична – конституційним. Плюралістична легіслатура в дуалістичних монархіях є реальною, тоді як в парламентарних – фіктивною.

Таким чином, ми визначили особливості розподілу повноважень між органами державної влади в законодавчій сфері за монархічної форми правління. Проте переважна більшість держав сучасного світу є республіками. Тому пріоритетним напрямком подальших досліджень у цій сфері є визначення розподілу повноважень між органами державної влади в законодавчій сфері за різних моделей республіканської форми правління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Локк Дж. Избранные философские произведения в 2-х т. Т. 2 / Дж. Локк. – М. : Изд-во соц.-экон. лит-ры, 1960. – 736 с.
2. Конституция Государства Бруней Даруссалам от 29 сентября 1959 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://worldconstitutions.ru/?p=334 &page=3>.
3. Основной закон Султаната Оман [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.directory-oman.com/basiclaw.htm>.
4. Исаев В.А. Султанат Оман (очерк общественно-политического и социально-экономического развития) / В.А. Исаев, А.О. Филоник. – М. : Ин-т изуч. Израиля и Ближнего Востока, 2001. – 240 с.
5. Basic Law : Constituents of Saudi Society [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.saudinf.com/main/c541d.htm>.
6. Косач Г.Г. Саудовский Консультативный совет : Закон о пожертвованиях [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://i-r-p.ru/page/stream-exchange/index-8220.html>.
7. Мелкумян Е.С. Политический скандал в королевстве Бахрейн [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.iimes.ru/rus/frame_stat.html.
8. Kingdom of Bahrain – eGovernment Portal [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.e.gov.bh>.
9. Politics of Qatar [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://en.wikipedia.org/wiki/Politics_of_Qatar.
10. The Permanent Constitution for the State of Qatar [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.divan.gov.qa/english/qatar/constitution.htm>.
11. Мелкумян Е.С. Приведение к присяге правительств Катара и Кувейта [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.iimes.ru/rus/frame_stat.html.
12. Divan H.H. The Prime Minister [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pm.gov.kw/constitution.asp>.
13. Мелкумян Е.С. Правящая элита Кувейта на пороге XXI века / Е.С. Мелкумян // Политическая элита Ближнего Востока : сб. ст. – М. : Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, 2000. – С. 117–127.
14. Act of Constitution of Tonga, 1988 Revised Edition [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://legislation.to/Tonga/DATA/PRIN/1988-002/ActofConstitutionofTonga.pdf>.
15. The Constitution of the Kingdom of Swaziland Act, 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gov.sz/images/stories/Constitution%20of%20%20SD-2005A001.pdf>.
16. Конституція Великого Герцогства Люксембург від 17.10.1868 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.conseil-etat.public.lu/fr/legislation/index.html>.
17. The Luxembourg Presidency of the Council of the European Union 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.eu2005.lu/en/savoir_lux/politique_economie/grand_duche/index.php?print.
18. Конституція Князівства Ліхтенштейн від 24.10.1921 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.llv.li/verfassung-e-01-02-09.doc.pdf>.
19. Исаев М.А. Механизм государственной власти в странах Скандинавии / М.А. Исаев. – М. : Городец, 2004. – 400 с.
20. Иностранное конституционное право / под ред. В.В.Маклакова. – М. : Юристъ, 1996. – 512 с.
21. Конституции государств Европейского Союза / под ред. Л.А. Окунькова. – М. : ИНФРА-М – НОРМА, 1997. – 816 с.
22. Constitution of Lesoto, adopted in 1993, amended 1996, 1997, 1998, 2001 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_protect/protrav/ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_126743.pdf
23. Matlosa Kh. Democracy and political governance in Lesotho : key issues and challenges / Kh. Matlosa [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.eisa.org.za/aprm/pdf/Resourcess_Bibliography_Matlosa1.
24. Конституція Японії від 3 листопада 1946 р. Конституції зарубіжних країн : [навч. посібник] / за ред. В.О. Серьогіна. – Х. : ФІНН, 2009. – С. 292–300.